

Ілюшик Олена Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри медичного права
ДНП «Львівський національний університет
імені Данила Галицького»

<https://orcid.org/0000-0002-4619-5785>

ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У роботі досліджуються роль та місце рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у системі захисту прав і законних інтересів громадян України. Зауважено, що практика ЄСПЛ є не лише джерелом права, а й дієвим інструментом адаптації правової системи України до вимог Європейського Союзу. На основі аналізу наукових публікацій та аналізу щорічних звітів ЄСПЛ встановлено, що в умовах євроінтеграції саме рішення ЄСПЛ виступають індикатором відповідності національної правової системи європейським цінностям.

39

В умовах євроінтеграції питання забезпечення та захисту прав та інтересів громадян є чи не найважливішим. А серед ключових інструментів забезпечення належного захисту прав та інтересів важливе місце посідають рішення Європейського суду з прав людини. Саме вони забезпечують приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів. На цьому слушно наголосив Ігнатенко І. О., зазначивши, що правові позиції ЄСПЛ в Україні набули властивостей повноцінного джерела права, а наукові дискусії щодо їх віднесення до джерел права в Україні майже вичерпані в умовах євроінте-

грації та невідкладної потреби системного відновлення прав і свобод людини, порушених через російську агресію. Правові позиції, викладені в рішеннях ЄСПЛ, мають нормативний характер. Вони містять нові норми права, отож надають безпосередній матеріал для нормотворчості на національному рівні. Україна зобов'язана виконувати рішення ЄСПЛ, що вимагає вжиття як індивідуальних заходів щодо реалізації правових позицій (у ході правозастосування), так і загальних заходів їх закріплення в чинному законодавстві (в процесі нормотворчості). Крім того, врахування практики ЄСПЛ є невід'ємною складовою інтеграції до європейського правового простору та забезпечення прав людини. Врахування правових позицій ЄСПЛ як повноцінного джерела права сприяє впровадженню європейських стандартів у національну правову систему¹.

40

Підтвердженням важливості визнання юрисдикції Європейського суду з прав людини для формування національної правозастосовної практики є обговорення 30-річного досвіду імплементації Європейської конвенції з прав людини в національний правопорядок в грудні 2025 року у Верховному Суді. Суддя Європейського суду з прав людини Микола Гнатовський слушно звернув увагу на системний вплив практики ЄСПЛ на розвиток правової системи України протягом 30 років членства в Раді Європи. Він також зазначив, що діалог між ЄСПЛ і українською судовою владою — це основа для успішної імплементації Конвенції й того, щоб утвердити Україну як європейську державу, яка всерйоз сприймає спільну європейську правову і конституційну традицію².

¹ Ігнатенко І. О. Правові позиції європейського суду з прав людини як джерело права в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 1. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/324058/314146> (дата звернення: 23.02.2026).

² У ВС обговорили 30-річний досвід імплементації Європейської конвенції з прав людини в національний правопорядок, а

Протягом багатьох років актуальність Суду не спадає, а навпаки зростає. ЄСПЛ сьогодні став надійним інструментом захисту прав громадян, які втратили надію на справедливість у своїй державі. Україна входить до п'ятірки країн із найбільшою кількістю звернень до Європейського суду з прав людини. Наприклад, станом на 2024 рік, за словами судді ЄСПЛ від України Миколи Гнатівського, до ЄСПЛ надійшло майже 8 тисяч заяв від України, які стосуються порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція). «Загалом скарги громадян України достатньо типові, вони стосуються тих самих системних проблем, які не розв'язуються десятиліттями. Є, наприклад, велика системна проблема умов тримання під вартою та умов у пенітенціарних установах. Багато заяв на цю тему надходило і надходить, їхня кількість збільшується», — зазначив Гнатівський. Відтак додав, що в Україні залишаються проблеми, пов'язані з тривалістю судового провадження, як у цивільних, так і в кримінальних справах. Є проблеми з тривалістю тримання під вартою, з належним обґрунтуванням рішення про взяття та про продовження тримання особи під вартою тощо. Традиційними є скарги, пов'язані з неефективністю розслідування у справах, де йдеться про потенційне порушення права на життя, про заборону катувань та інших видів неналежного поводження з особою, навіть якщо їхня кількість дещо знизилася останнім часом³.

41

також шляхи вдосконалення ефективного діалогу між ЄСПЛ та судовою владою України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1942418> (дата звернення: 23.02.2026).

³ Гончар Д. В. Вплив рішень ЄСПЛ на захист прав людини: виклики сучасного світу. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО. 2025. Вип. 88, ч. 1. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/20.pdf> (дата звернення: 23.02.2026).

У 2025 році Європейський суд з прав людини ухвалив 164 рішення проти України. Більшість із них стосувалася права на ефективний захист, свободу, особисту недоторканність і справедливий суд ⁴.

42 Згідно з даними річного звіту ЄСПЛ, за 2025 рік було прийнято 164 рішення щодо України, серед них: 89 рішень — щодо порушення права на ефективний захист (стаття 13 Європейської конвенції з прав людини); 68 рішень — щодо порушення права на свободу та особисту недоторканність (стаття 5 Європейської конвенції з прав людини); 58 рішень — щодо тривалості провадження та права на справедливий суд (стаття 6 Європейської конвенції з прав людини); 42 рішення — щодо заборони катування (стаття 3 Європейської конвенції з прав людини); 34 рішення — щодо порушення права на справедливий суд (стаття 6 Європейської конвенції з прав людини); 21 рішення — щодо захисту права власності (стаття 1 Протоколу 1); 16 рішень — щодо порушення права на повагу до приватного та сімейного життя (стаття 8 Європейської конвенції з прав людини); 11 рішень — щодо заборони катування та порушення права на ефективне розслідування (стаття 3 Європейської конвенції з прав людини); 10 рішень — щодо порушення права на життя та ефективне розслідування (стаття 2 Європейської конвенції з прав людини); 3 рішення — щодо порушення права на свободу зібрань та об'єднання (стаття 11 Європейської конвенції з прав людини); 2 рішення — щодо порушення права на життя (стаття 2 Європейської конвенції з прав людини); по 1 рішенню — щодо порушення свободи думки, совісті і релігії (стаття 9 Європейської конвенції з прав людини), свободи вираження поглядів (стаття 10 Європейської конвен-

⁴ Сайт центру прав людини ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/u-2025-roczzi-yespl-vynis-164-rishennya-proty-ukrayiny-yaki-porushennya-buly-najposhyrenishi/> (дата звернення: 23.02.2026).

ції з прав людини) та права на вільні вибори (стаття 3 першого протоколу). Згідно з цим самим звітом, станом на 31 грудня 2025 р. подано і очікують розгляду 4004 заяви проти України, і серед інших Україна на третьому місці після Туреччини (18 464 заяви) і росії (7177 заяв)⁵.

Рішення Європейського суду з прав людини обов'язкові для виконання державами, які приєдналися до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. В Україні ж є низка проблем, на які вказує ЄСПЛ і які не вирішуються роками.

Водночас на шляху до євроінтеграції виконання рішень суду набуває особливої актуальності. Бо для ЄС рішення Європейського суду з прав людини є важливими сигналами про проблеми з дотриманням прав людини. Також вирішення проблем, на які вказав ЄСПЛ, закладено в дорожні карти трансформацій, які уряд у травні 2025 року затвердив для вступу України до ЄС⁶.

Хоча наша держава перебуває на досить складному етапі, зважаючи на нелегку боротьбу з країною-агресором, усе ж докладають максимум зусиль зі впровадження змін до всієї правової системи, щоб приєднатися до Європейського Союзу. І власне виконання рішень Європейського суду з прав людини звісно ж є одним із багатьох показників для євроінтеграції України.

В умовах воєнного стану, що сьогодні діє в Україні, значення рішень ЄСПЛ в усіх сферах набирає особливої

43

⁵ Річний звіт Європейського суду з прав людини. 2025. URL: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/annual-report-2025-eng> (дата звернення: 23.02.2026).

⁶ Маджумдар Ольга. Виконання рішень ЄСПЛ в Україні прискорюється: які проблеми залишаються та чому це важливо для євроінтеграції. Сайт центру прав людини ZMINA. URL: <https://zmina.info/articles/vykonannya-rishen-yespl-v-ukrayini-pryskoryuyetsya-yaki-problemy-zalyshayutsya-ta-chomu-cze-vazhlyvo-dlya-yevrointegracziyi/> (дата звернення: 23.02.2026).

важливості. Адже саме за таких умов воєнного часу дотримання стандартів прав людини є вкрай вагомим, оскільки у воєнний час правові гарантії забезпечення основних прав та законних інтересів піддаються додатковим випробуванням. Власне, рішення ЄСПЛ є тим важливим інструментом забезпечення належного захисту прав та свобод громадян, є необхідною умовою підтримання правопорядку та виконання зобов'язань України на міжнародній арені. Врахування рішень Європейського суду з прав людини в правовій практиці нашої держави гарантує ефективне імплементування практики ЄСПЛ, а також забезпечить дотримання вимог ЄС для вступу України згідно із затвердженими дорожніми картами трансформацій, й, відповідно, стане запорукою належного захисту прав людини в Україні.